

Kjell E. Genberg

BRÄNNVINET
BÖSSORNA
BILAN

Kjell E. Genberg

BRÄNNVINET

BÖSSORNA

BILAN

SAGA
LÄSNING

Kjell E. Genberg

Brännvinet bössorna bilan

Roman om ett gammalt dubbelmord

Saga

*Det finns min version, det finns din version och
så finns sanningen.*

Robert Evans

Personerna:

Mossbofamiljen:

Per Olov Olsson
Kerstin Olsson född Mattsson
Per Johan Pettersson, krympling
Anders Pettersson
Karl Erik Pettersson
Lars Pettersson
Maria Pettersson

Albert Gawells familj:

Albert Gawell, länsman i Alfta
Sofia Gawell född Steimetz
Uno Albert, Lilly Fredrika, barn

Ämbetsmän i övrigt:

Olof Norén, fjärdingsman i Alfta,
Hans syster Marta
Carl Sundberg, länsman i Ovanåker
Nils Delander, fjärdingsman
Erik Adolf Wennström, f. volontär
Axel Holm, kronofogde, Bollnäs
Fougberg, kapten i Alfta kompani
Erik von Wolcher, vice häradshöv-
ding juris kand.

Gävlefängelset personal:

J. I. A. Hedberg, fängelsedirektör
Alfred Hämlin, vaktkonstapel
C. J. Thorngren, fångvaktmästare

Augusta Sjögren, vaktvinna
Clas Bruno Henning, fängelsepräst

Spritkunder i Mossbo:

Erik & Olov Olsson Kron
Pelle Pettersson, soldatson, Mossbo
Jonas & Hans Alander, Kyrkbyn
Olof Bergqvist, bonde, Kyrkbyn
Johan Filip Nordlund, hästtjuv
Erik Johan Viklund, korthaj
Jonas Ralberg, fiol- och dragspelare

Vittnande pojkar:

Jonas Jonsson
Per Jonsson
Viktor Qvick

Journalister:

August Emanuel Holmblad, fiktiv
journalist i Söderhamn
Valdemar Aller, Illustreret Familj-
Journal
Laura Aller, hans mor, Carl Aller,
hans far

A. G. Dalmans familj:

Anders Gustaf Dalman, skarprättare
Emma Sofia f. Westlander
Gustav Anders Dalman, hans son
Signe Sofia hans dotter
Tello, hund

Prolog

Solen gassade över torget i Norberg när fadern och hans son såg ut genom gästgiveriets fönster. Gustav Albert hade brun choklad över halva ansiktet och en klick vispgrädde på nästippen.

Pojken vände ansiktet mot fadern och log brett. Hans far hette nästan likadant, Albert Gustaf, och han gav sonen ett lika brett leende tillbaka.

”Det här var väl en fin extra födelsedagspresent, Gustav”, sa han. ”Och fler paket ligger och väntar på dig hemma hos farmor Greta Gustava i Östanmossa.” Han spottade på servetten och gned bort chokladen och vispgrädden ur den blonde sonens ansikte. ”Känner du dig riktigt stor nu?”

”Jag är sex år. Jag är stor”, sa pojken.

”Det är bra. Eftersom du är så stor ska du få följa med till marknaden.” Han drack bottenskylan kaffe ur porslinskoppen och lyfte kannan en andra gång för att försäkra sig om att den var alldeles tom. Sedan reste han sig och tog pojken i handen. ”Det är säkert gycklare där.”

”Vad är en gycklare?” frågade sonen.

Albert Gustaf Dalman skrattade godmodigt och hjälpte pojken över den höga tröskeln till gästgivargården. Sedan satte han ner honom försiktig och släppte inte taget förrän han var säker på att sonen stod stadigt på torgets kullerstenar.

”Det är folk som gör roliga konster,” svarade han. ”Du kommer nog att tycka om det.”

”Varför har vi åkt så långt för att komma hit?” undrade Gustav när de gick ner mot ån och marknadsplatsen som enligt vad folk sa skulle flyttas närmare samhället. ”Det var roligt att åka tåg, men varför har vi farit hit?”

”Det har jag ju sagt. Pappa är född här. Jag ville se om det blivit ändrat sedan jag var yngre. Och du har ju träffat farmor. Det är min mor.”

”Hon är gammal”, konstaterade Gustav.

Albert nickade. Det var ett av skälen till att han ville hit. Fadern hade slutat sina dagar, snart skulle kanske modern göra det också. Det var en avkommas plikt att hälsa på innan det skedde. Albert hade alltid varit plikttrogen, trott på plikten som andra trodde på Gud och himlen. Jo, han trodde väl på detta också, fast inte lika mycket.

När Albert tjänstgjorde vid Bergs kompani inom Kungliga Västmanlands regemente och fortfarande hette Norman hade han fått mycket goda vitsord just för att han alltid satte plikten framför allt annat. Fast han bara gått i folkskola avancerade han till korpral innan han sökte och fick avsked som krigsman.

Nu hade han ett nytt arbete.

De kom ner till ån med dess bodar, tvättstugor och bryggghus. Solen gungade i vattnet. På andra sidan den stenvälvda bron låg marknadsplatsen och där hade det varit liv och rörelse, full kommers, ända sedan tidig morgon. Det hördes rop och budgivning från kreaturshandlarna och när de passerade hästinhägnaderna slog två män i skinnvästar och läderstövlar ihop händerna hårt som tecken på en besegrad affär.

Bortom marknaden fanns ännu en folkmassa, människor som inte enbart var där för att köpa och sälja, utan också kommit för att roa sig.

”Där är gycklarna”, förklarade Albert. ”Kom så går vi närmare så att vi ser bättre.”

De trängde sig fram. Eftersom Albert var fint klädd makade sig de flesta undan. En ung kvinna och en något äldre man hade spänt upp ett rep mellan två träställningar som stod sex, sju meter från varandra. Kvinnan var på väg upp på den ena ställningen med hjälp av en ranglig stege. På marken stod mannen, klädd i granna kläder och med en lustig hatt på huvudet, koncentrerad men stelt leende, och lyckades hålla fem olikfärgade bollar i luften med snabba, säkra handrörelser.

"Att han kan!" sa Gustav.

"Han är jonglör", svarade fadern. "Det är duktigt, men det är nog det enda han kan."

"Jonglör." Gustav smakade på det främmande ordet.

Kvinnan hade hunnit upp på ställningen. Mannen fångade elegant upp bollarna och lade ner dem i en färggrann tygpåse. Sedan tog han av den vitgrå, rundkulliga hatten med en tygblommas stjälk instucken bakom sidenbandet runt hattkullen. Med huvudbonaden i handen närmade han sig folkmassan med ett inställsamt uttryck i ansiktet.

Albert Gustaf Dalman rätade på sig och tog upp sin börs ur fickan. När hatten var mitt framför honom släppte han ner en blank krona i den. Folk uppmärksammade det, vilket glädde honom. Andra hade bara råd att avvara ettöringar, tvåöringar och femöringar när gycklaren kom till dem för att ständla. Nu kunde de se att här stod en människa med goda inkomster.

Den unga kvinnan stod högst upp på ställningen i en stillastående pose, ena handen på höften, den andra något utsträckt. Några av männen bland åskådarna hukade sig för att få en glimt av benen under kjolen.

Jonglören hade samlat in allt vad publikum ville ge honom. Då återvände han och ställde sig nedanför kvinnan.

Där slog han ut med armarna med en vid gest och stod så, alldeles tyst i ett par ögonblick.

”Med fara för sitt liv skall nu Miranda vandra över denna ohyggligt smala slaka lina. Inte bara en gång utan flera gånger fram och åter.”

Han hade en onaturligt gäll röst, som om han trots åldern ännu inte kommit in i målbrottet. Dialekten lät också främmande. Så tog han ett steg framåt och då klev kvinnan ut på linan. Hon var plötsligt mycket allvarlig och koncentrerad. Så tycktes hon vara i färd att falla och människorna på marken drog efter andan så att det susade som i en lövskog när det blåser.

Kvinnan återfick balansen, vred på huvudet och blixtrade ett leende mot sin publik. Linan skälvde. Hon parerade med höftrörelser som fick några av männen på marken att tänka osedliga tankar.

”Att hon törs”, sa Gustav och kramade faderns hand.

”Det är inte så väldigt högt”, svarade han. ”Och hon ramlar nog inte. Hon har övat mycket på den konsten. På den och just inte på annat.” Han kramade pojkens lilla näve tillbaka. ”Det kan inte vara ett roligt liv det där. Åka till olika ställen och göra samma sak hela tiden. Därför är det klokt att lära sig många saker. Nästa år ska du börja skolan, Gustav, och få lära dig mångahanda saker. Bli någonting ... inte behöva försörja dig som gycklare.”

Fem minuter senare var föreställningen över. Då hade kvinnan låtsats falla ytterligare två gånger men återfått balansen till allas lättnad. Mannen kom med hatten igen. Albert dolde en tvåöring i handen och släppte ner den utan att någon såg valören. Men det skramlade:

Folkmassan började skingras åt olika håll. Längre bort fanns stånd och i ett av dem köpte Albert en strut vita och röda karameller åt sin son. Pojken stoppade belåtet

munnen full och sög i sig det som smälte och smakade så sött.

"Gott", sa han.

"Polkagrisar", förklarade far.

"Polkaglisar", nickade sonen och smackade.

I utkanten av marknadsplatsen fanns en liten grön plätt. Där hade en del människor börjat samlas. De drog sig ditåt. På gräset närmade sig en gammal, fårad man i usla kläder och trasiga stövlar. I en kedja höll han ett djur - en tovig björn som verkade vara lika trött som sin ägare.

"En björn! Den vill jag se, far!"

Gustav försökte göra sig fri ur faderns grepp för att kunna skynda närmare. Men Albert höll fast. Han visste att mannen med björnen inte skulle ha brått att komma därifrån.

Tiden hade verkligen gått. Albert mindes nödåren på sextiotalet. Redan då hade Bjartram Möller, en dansk från Aarhus, varit här och på andra marknader med sin björn. Han undrade om det kunde vara samma djur. Av luggslitenheten att döma kunde det vara så.

De kom närmare. Trängseln där framme hade ökat. Det var många som aldrig sett en levande björn och nu ville ha något att berätta för dem som stannat hemma. De hade inte många meter kvar till attraktionen när Gustav lyckades rycka sig loss. Sedan sprang han så fort de knubbiga benen tillät mellan kvinnorna och männen för att komma allra längst fram.

Gustav snubblade på en fot och tog emot sig mot en ganska kortväxt karl i lortig storväst, blåbyxor och slitna läderstövlar. På huvudet hade han en rundkullig, mörk skärmmössa. Mannen vacklade ett par steg framåt mot björnen. Djuret backade och reste sig instinktivt på två ben.

Karlen vände sig hastigt om och gick tillbaka. De små, insjunkna och stickande ögonen borrhade sig in i Gustavs.

"Knuffas du, din lilla djävul?" röt han så saliven stänkte mot de svarta, tovigiga mustascherna och det halv vuxna hakskägg. "Det ska du inte ha gjort ostraffat!"

Handen flög upp, knuten först men öppnades som till hugg innan flatan träffade Gustavs kind med en hård klatsch. Pojken satte sig på ändan i gruset närmast gräskanten. Han tappade sin karamellstrut och de röda och vita godsakerna spreds ut på marken. Kinden började rodna och tårar trängde upp i ögonen.

"Vad tar ni er till, människa?" Albert kände vreden hetta upp kroppen. "Slår ni en försvarslös barnunge?"

Karlen såg stint på Albert. Det syntes att hans ilska inte lagt sig. Händerna öppnades och knöts. Han synade Albert uppifrån och ner, noterade de dyra kläderna, de fina skorna som blivit aningen dammiga, kravatten och Homburghatten. En man av en annan klass än hans egen, men med något i ögonen som berättade att han inte var född sån. En uppkomling.

"Han behövde lära sig respekt för äldre", sa han. "Vad kan han vara? Sex år? Han är frisk och kry och tar inte skada av att uppfostras." Blicken var hätsk men innehöll ändå ett grand av självömkan. "Var glad för det, herrn. När min pojke var sex blev han sjuk. Nu går han med kryckor."

"Det ger er ingen rätt..."

Gustav började gråta högljutt. Han höll ena handen för den svidande kinden och hulkade medan tårarna rann ner mot hakan. Albert lyfte upp honom i famnen. När han vände sig om hade mannen försvunnit.

"Vart tog han vägen?" frågade Albert en kvinna som stod alldeles intill.

"Däråt", svarade hon och pekade mot skogsdungen som sträckte sig från ån.

"Är det någon som vet vem han är?" Alberts vrede hade inte riktigt stillats.

”Han är då inte härifrån Norberg”, sa en man.

”Jag såg honom förut”, sa en annan. ”Han sålde brännvin från en trilla borta vid ån. Någon som kände till honom trodde att han kom från Dalfors, var nu det kan ligga.”

”I trakten av Ore”, sufflerade en tredje.

Albert Gustaf Dalman nickade och trängde sig ut i främsta ledet. Pojkens tårar fläckade hans rockkrage. Borta vid skogen mot ån var en liten vagn, förspänd med en grå häst, på väg mot körvägen. Mannen med tömmarna kunde vara sprithandlaren från Dalfors.

Gustav hade slutat gråta. Svedan hade tydligen gått över. Albert ställde ner honom på marken.

”Nu går vi hem”, sa fadern.

”Mina karameller!”

”Låt dem ligga. Jag köper en ny strut.”

Kapitel 1

Per Olsson föste undan matskålen, torkade bort några stänk rägmjölsgrot ur mustaschen och reste sig från bordet. Han var klädd i blåblus och grova arbetsbyxor vars ben stoppats ner i stövelskaften. Han var inte riktigt mätt och blängde till mot hustrun Kerstin som satt vid den stora spisen och tuggade på en brödbit. Hon hade just lyft grötkitteln från trefoten. Utanför var det fortfarande mörkt, men en antydning till gryning berättade att en ny dag skulle komma.

”Gud sparkade ut Adam och Eva ur paradiset och sen dess har människorna levat i helvetet på jorden”, sa han och kliade några röda märken på armen.

Näst äldste sonen Anders såg det. Ingen gick fri från vägglössen. Han slickade skeden och torkade av fingrarna på byxan.

”Det var ett värre helvete förr”, protesterade han. ”Nu är det gott om arbete i Alfta. Snart har vi tjänat ihop till...” Han gav modern en blick och ett försmädligt leende. ”... mer brännvin.”

Kerstin slog ner blicken medan hon svalde det sista av brödet. Det var bäst att hålla tyst om att det borde skaffas något att äta och inte enbart något att dricka. Sist hon sade något om det fick hon veta att hon tjatade och sedan kom hurringen som fick en tand att lossna lite.

Per Olsson tog skopan ur hinken i hörnet och drack ett par djupa klunkar vatten.

”Vilket arbete sen”, sa han och det nariga ansiktet förvreds i en grimas. ”Om man inte är tvungen slita i

skogen måste man bryta sten i Alfta. Den där satans Forsström måste ha sått tomten med grus, för där växer bara storsten.”

”Och vi ska ta bort den så han kan bygga ett nytt kontor”, svarade Anders och hängde ränseln på ryggen. ”Johan Forsström tycker allt att han blivit en fin karl sen han blev agent för Cunardlinjen. Nu ska han skicka både post och passagerare med ångare från Alfta till Amerika.” Han skrattade till lite blekt och kastade en blick genom fönstret. ”Per Johan tycks ha vaknat för det lyser i bryggstugan. Det är fan att han inte kan arbeta.”

”Det är hans affärer som ger inkomster ... bättre än våra, Anders.” Fadern hängde tillbaka skopan i hinken. ”Är du klar?”

De stövlade ut i dunklet, rundade husknuten där båda passade på att morgonpissa en sista gång innan de gick längs den gistna trätrappan över bergknallen ner till vägen. Från hemmet i Mossbo var det en knapp mil till Alfta kyrkby. Det skulle ta sin tid att vandra den biten.

Kerstin drog med handen längs kinderna. De kändes sträva och hon visste med sig att försommarsolen gett dem lite färg. När hon för en stund sedan skulle kamma håret och såg sig i spegeln hade hon sett det. Men hon såg också att hon hade fått ännu djupare veck kring munnen och att hon hade ett uttryck i ögonen som inte fanns där förr. Det var kanske uppgivenhet, kanske också sorg.

Hon mindes ungdomen som något skimrande. De dagar hon verkligen levt innan hon träffade Per Olov Olsson, blev gift, blev slagen och blev med barn. Då hade hon varit glad. Det fanns det ingen anledning till längre.

Kerstin gick de få stegen mellan bordet och utdragssoffan för att komma till fönstret. Hon såg efter karlarna när de passerade jordkällaren och kom ut på

vägen. Sedan doldes de av högt sly som växte i diket. Hon kände sig lugnare när de var borta.

”Jag är också hungrig, mor!”

Kerstin ryckte till. Hon visste inte hur länge hon stått vid fönstret och tänkt på absolut ingenting. Öronen hade inte uppfattat något ljud från dörren. Nu vände hon sig mot dottern Maria, flickan som snart skulle fylla tolv. Tösen ställde ner en stäva mjölk bredvid spisen.

”Du får vänta, du som jag. Per Johan har vaknat. Snart är han här.” Kerstin kastade en blick ner i grötkitteln. ”Han är stor i maten. Det kommer nog inte att räcka åt oss. Har du sett till Lars?”

”Han sover på höskullen.”

Hon nickade tyst. Karlarna var sömniga as. Visst, både hennes man och husbonde, arrendatorn Per Olsson och näst äldste sonen Anders, var på väg till kyrkbyn för att arbeta. Men det var tillfällighetsjobb, påhugg som snart tog slut. Annars lät de minsann solen stiga innan de slog upp ögonen. Inte så underligt att folk kallade folket i den gamla soldatstugan i Mossbo för ”Asen”. Fast det var ju inte därför. Först hade de fått heta Vitaserna eftersom de ursprungligen kom från frakten kring Vitasensjöarna på andra sidan dalgränsen. Sen blev det bara Asen och Kerstin tyckte att det stämde bättre.

Det blev tyst en god stund. Ingen av dem hade något att säga. Kerstin tänkte återigen på tiden som gått, på den period i livet då hon ännu hette Mattsson och trodde på framtiden. Nu var hon en Olsson som fött fyra pojkar och tre flickor fast hon hade en bit kvar tills hon skulle fylla femtio. Hon kände att kroppen började ta slut, men det var ingen mening med att klaga. Varför skulle hon göra det, det var ändå ingen som lyssnade.

Trä skrapade mot trä och Kerstin såg mot ljudets ursprung. Maria sköt ihop utdragssoffan där de två sovit

den här natten. Hon var född sist och var den av döttrarna som bodde kvar. Hennes två systrar Alma och Gertrud hade varit ute i tjänst i flera år nu. Gertrud var piga i Stugsund och när hon senast fick brev från Alma hade systemen fått arbete på ett gästgiveri i Tierp.

Med pojkarna var det annat. Per Johan hade hon fött i svåra plågor för snart trettio år sedan. Han var ofta sjuk och samma år som han fyllde sex, två år efter att Anders kom till världen, började hans benstomme vrida sig. Då bara ett halvår passerat var Per Johan så illa därän att han inte kunde gå längre. Men han var envis och lärde sig att ta sig fram på kryckor. Sen dröjde det sex år till innan Karl Erik föddes. Honom var det inget fel på, han slapp heta "krymplingsjäveln", som Per Olsson kallade Per Johan de första åren. Så kom Lars efter ytterligare fem år. Sen blev det slut. Tur var det.

Alla pojkarna hette Pettersson i efternamn. Många tyckte att det var underligt eftersom fadern hette Olsson. Att det blev så var prästens fel. Han fick för sig att Per Olsson hette Petter i förnamn och skrev Pettersson i boken när Per Johan infördes i registret. På den tiden kunde inte Per läsa alls - han hade lärt sig lite sedan dess, men skriva kunde han inte - och tyckte att krumelurerna på sidan såg fina ut. Det som var gjort var gjort. Också denna prästbok var Guds ord och att be om en ändring skulle nog kallas hedniskt. Så när Anders och de andra kom ville de inte bråka. De fick också heta Pettersson.

Kerstin visste inte riktigt vad som åstadkommit att Per Olsson tappat lusten för henne. Hon hade väl bara haft lust till honom en enda gång, men han var karl och skulle ha fett på sylen varenda gång staken ställde sig i givakt. Så försvann hans lust och hon fick vara ifred, något hon tackade Gud för. Det var väl också enda gången, för i övrigt fanns det inte mycket att tacka honom för.

"Är du klar i feiset?" frågade hon.

"Korna är mjölkade", svarade Maria. "Jag har släppt ut dem på bete vid bäcken. Hästen har också fått foder."

"Den hästen äter för mycket och för ofta", sa Kerstin surt. "Om jag fick bestämma skulle den säljas."

"Per Johan ska ha den idag, sa han. Och han lät glad när han sa det. Nu ska det bli inkomster, sa han."

"Då vet jag hur det blir", suckade modern. "Han hämtar brännvin i Bollnäs och så kommer det en massa supgubbar hit. Då måste du och jag hålla oss undan för alla fingrar och händer. De fattar visst inte att du bara är ett barn, Maria."

"Det är jag inte alls." Flickan trulade buttert med munnen.

På detta påstående ville Kerstin inte ens svara. Hon fnös bara.

"Arbetar jag inte som en vuxen, kanske?" Maria envisades. "Jag hämtade vatten i bäcken innan jag tog hand om korna."

"Jo, det gör du, det är sant." Än en gång steg en suck upp genom strupen och pös ut genom munnen. "Det är kvinnans lott."

Det small till mot trappans trä när benet på en krycka sattes ner omilt. Sedan öppnades dörren och Per Johan hoppade in i farstun. Innan mannen hunnit stänga bakom sig smet den gråvitspräckliga katten in. Med svansen i vädret ställde den sig vid spisen ett ögonblick innan den skyndade fram och strök sig mot Marias ben. Hon lyfte upp den spinnande varelsen.

"Jag hoppas du har hittat sorkar så det räcker", viskade hon till katten. "För härinne lär du inte få nån mat."

Per Johan hade klätt sig i sina fina kläder; mörk skjorta med ljus krage, svarta vadmalsbyxor, läderstövlar och rocken med vida slag och blanka knappar. På huvudet hade

han skärmmössan med hög kulle. Han slängde ifrån sig kryckan på golvet och satte sig vid bordsändan.

Kerstin strök undan några grå stripor ur pannan, hämtade en skål och klatschade i gröt med slevan, tog fram en sked och ställde alltsammans framför honom. Det gällde att visa sig underkuvad för att slippa en släng av kryckan. Den tog värre än de granruskor som Olsson brukade slå henne med när hon inte lydde fort nog eller då han tyckte att hon sagt något uppkäftigt. Per Johan tog en sked ur krukan med lingonmos som stod mitt på bordet. Sedan såg han stävan som stod vid spisen.

”Häll i lite mjölk också”, sa han.

Kerstin lydde genast och mannen började äta under tystnad. När han var färdig rapade han och lutade sig bakåt i stolen. Maria tittade i kitteln. Det fanns bara några få klimpar gröt kvar.

”Var är Lars?” frågade Per Johan.

”Höskullen”, sa Maria.

”Säg åt honom att sela hästen och spänna den för flakvagnen. Sen får han följa med till Bollnäs.” Per Johan sparkade till kryckan med det friska benet. ”Jag behöver nån som bär från godsexpeditionen till kärran eftersom jag är förstörd i benet och armen.”

Det tog en timme med häst och vagn från Mossbo till kyrkbyn i Alfta längs vägen som gick i nordvästlig riktning. Den slingrade sig över bergkullar, förbi omväxlande skog och småslätter. På den vägen kunde man komma ända från Gruvberget i Dalarna. En enda gång hade Lars åkt den till Svartnäs. Den här sträckan hade han emellertid rest förr, ja, till och med bott i närheten av Bollnäs. Fast då var han bara fyra år gammal. Far hade flyttat till Häggesta med hela familjen. Det huset hade gubben köpt tillsammans med en bekant som hette Erik Mattsson, men de kunde inte

hålla sams, så där hade de bara bott i ett år. Sen hamnade de i Tönsen i Hanebo där fadern jobbat som kolare. Det var mycket flyttande på den tiden. Efter bara ett par år var det dags igen och då kom de till Endalöse nära Annefors där Per Olsson fick arbete med myrodling. Lars hoppades att de skulle bli kvar i Mossbo. Visst fick han ofta stryk men där kände han sig ändå friare och det fanns saker han lärt sig uppskatta under de tre år de arrenderat kronans utäga av Per Jonsson i Långhed. Det var ett gammalt soldattorp, kallat Balka i papperen, som en gång hyst soldaten i Alfta kompani nummer 41.

Per Johan hade lagt sig att vila på ett par hösäckar på flaket. Lars hörde honom vrida och vända på den malträterade kroppen för att hitta en lämplig ställning. Snart skulle han kanske somna. Det skulle höras för Per Johan snarkade och visslade när han slumrat in.

Trettonåringen rätade på ryggen där han satt på kuskbocken med tömmarna i en hand. Han kunde köra häst lika bra som någon vuxen. I synnerhet den här gamla kampen som gärna funderade själv och brukade tänka efter när det kom ett besked genom tömmarna. Lars slappnade av då de kom in i Alfta, passerade byns enda trevåningshus och kyrkan, med rektangulärt långhus och vidbyggd sakristia i norr, som låg för sig själv och lite högt som för att visa Guds storhet och möjlighet att se allt. En bit ifrån kunde han skymta värdshuset. Dit hade han varit en enda gång. Där fanns tingssalen och Lars hade följt farsgubben när far året innan stämts in för olaga älgjakt. Den gången hade han också fått köra Blacken.

Intill kyrkan smalnade älven efter att ha varit en stor och lugn sjö. Här hade det en gång varit ett färjeställe. Om man inte visste bättre kunde ingen tro att sjön var en stump rinnande vatten. Men så var det och folk hade berättat att vissa vårar, när smältvattnet kom forsande från fjällen,

hade det blivit översvämning ända upp till kyrkmuren. Då hade de brusande forsvirlarna sugit med sig hus och lador som dumdrigtigt folk byggt alldeles för nära stränderna. Lars hade skrattat gott åt historien om hur ett helt höns hus kommit seglande. Tuppen satt på taket och skrek och gol av förskräckelse.

Men nu var vattnet sävligt. Varken djur eller människor behövde vara rädda.

Per Johan hade somnat. Lars kastade en blick över axeln och log för sig själv. Alfta försvann bakom honom och vägen kantades av skog igen.

Skogen var en välsignelse. När det var för mycket väsen i vinterhuset och bryggstugan hemma i Mossbo brukade han snika sig till skogs. Bland granarna på andra sidan vägen, långt nere där Mossboån rann, fanns en liten lycka med ett gammalt äppelträd där skatorna byggt bo. Det hade nog stått ett hus där för länge sedan för grundstenarna skymtade fortfarande fast de började bli överväxta med mossa och långt gräs. På några buskar i solen brukade han plocka hallon, men man fick se till att skynda sig för annars invaderades de av små vita maskar.

Under ett par fyrkantiga stenar som lutade sig mot varandra hade han sina fiskedon i en näverask. Lars brukade sitta med ryggen mot dem och lapa sol. Det var där han brukade få syn på årets första orm - snok, kopparorm eller huggorm - och då visste han att sommaren verkligen kommit.

Ån var spännande. I den fanns mycket fisk, både abborre, mört och gädda. Då tog han fram rev och krok ur näverasken. För det mesta fick han napp. Oftast abborre eller mört. Gäddorna var svårare att ta på maskad krok.

En gång när han kom till lyckan satt en luffare på hans sten och hade gjort upp eld så han kunde steka sin fångade

gädda. Lars synade den lilla grottan. Ingen hade rört hans metgrejor.

"Hur har du fått den där?" sa han sedan han hälsat och noga sett efter att luffaren inte hade några krokar och revar i det öppnade knytet. "Det är inte lätt att fånga gäddor här."

"Den är snärjd", fick Lars till svar på en dialekt som var svår att begripa. "Hemma i Småland snärjer vi ofta fisk i åar och bäckar. Gör ni inte det här?"

"Inte jag i alla fall."

"Om du bara låter mig äta färdigt ska jag visa dig hur man gör."

Och sedan visade han hur man gjorde en snara av enbuskrot och hur det gick till att snärja fisk med den. Lätt var det inte. Man måste smyga utan att höras, se till att hålla sig på den sida som gjorde att ingen skugga föll i vattnet. Om skuggan syns blir den gädda som står och lurar skrämmd med detsamma, slår med stjärten och är borta.

Han fick lära sig allt detta och att om gäddan stod kvar föra snaran framför fiskhuvudet och försiktigt dra den bakom gälarna. Sedan var det bara att rycka till.

"Ser den inte rotsnaran?" hade Lars frågat.

"Den tror nog att det bara är ett grässtrå som rör sig i strömmen", förklarade mannen från Småland. "Men du måste vara noga så att du inte snuddar bröstfenorna. Då plaskar den bort med detsamma."

Den sommaren hade Lars övat och övat. Både mor och Maria blev glada över det extra sovel han kom hem med. I takt med att lyckan stod honom bi alltmer kunde mörtarna lämnas till den spräckliga katten.

Han lärde sig Mossboån allt mer. Det visade sig att den inte hette så överallt. Han följde den ända upp till Storstafstjärn där ån hade sitt källflöde. Sedan rann vattendraget vidare utan namn till Lillstafstjärn, men

därefter fick den namnet Svartån. Så hette den en rätt lång bit innan den blev Mossboån. En dag hade han följt strömmen ända tills den rann ut i älven Voxnan. Från utflödet kunde han se Alfta kyrkas torn över trädtoppar och hus som skimrade och darrade i solskenet.

Solen var nästan lika stark nu. Lars släppte tömmarna och satte foten på dem. Sedan tog han av sig den omsydda blåblusen med svettrosor under armhålorna. Det var ganska lugnt på vägen. Hittills hade han bara mött tre foror.

När vagnen var framme i Freluga vaknade Per Johan. Visslingarna upphörde tvärt och Blacken tycktes rycka till och tveka mitt i ett steg.

”Kör in till handelsboden.”

Den rödmålade låga byggnaden hade en liten skylt i plåt. Lars körde fram till vattenhon vid knuten och Blacken sänkte mulen i den. Per Johan lyfte över kryckan.

”Behöver du hjälp?” frågade Lars.

”Inte för det här”, sa han och hävde sig fram så att han kunde sätta sig på kuskbocken bredvid. ”Men du kan gå in till hökarn och hämta ett par öl till mig. Säg att jag vill ha kredit till på återvägen.”

”Får du det?”

”Han känner mig”, sa Per Johan.

När brodern druckit ur båda flaskorna tog han över tömmarna. De började närma sig Bollnäs och nu syntes allt fler hästar och vagnar på vägen. På en mjölkpall satt tre män. De vinkade åt Per Johan.

”Är det hämtning?”

”Jojomän.” Per Johan flinade brett.

”Stannar du på väg tillbaka?”

”Bara om ni har kontanter och behållare. Samma pris som vanligt, en och en kvarts riksdaler för en liter.”

”Du är dyr.”

Per Johan Pettersson ryckte på axlarna. Han svettades på halsen. Rocken var tjock. "Det är ingen som tvingar dig att handla", sa han.

Sedan log han och klatschade med tömmarna. Blacken ökade inte farten. Hästen höll sin egen takt och det fick människorna finna sig i.

"De kommer att handla", sa han och gav Lars en knuff.

Den gjorde inte ont. Det var tydligt att Per Johan var på gott humör. Genom Lars huvud blixtrade minnen av annat som väckte känslor av vrede och hat. Men den här dagen kunde han hålla dem tyglade.

"En och tjugofem för en liter", sa den yngre brodern. "Vad får du ge?"

"Sextio öre, men jag har förstås rabatt som god gammal kund."

"Då var det sant som han sa. Du är dyr."

Per Johan började gapskratta.

"Jag är klok", sa han sen. "Om man inte har bra avans har man gjort en dålig affär."

Planen framför godsexpeditionen på Bollnäs järnvägsstation var fylld med hästar och vagnar. En efter en körde de fram mot lastkajen.

"Vänta här", sa Per Johan och slängde till Lars tömmarna. Sedan krånglade han sig ner på gruset, drog till sig kryckan och hoppade iväg mot expeditionskontoret.

"Jag är snart tillbaka."

När han kom ut igen höll han ett papper med röda kanter i handen. Han såg inte riktigt nöjd ut.

"Vad är det?" frågade Lars försiktigt. "Kom inte godset."

"Jodå, men frakten har blivit fyrtio öre dyrare sen sist. Järnvägen är en jävla utpressare."

"Den tänker kanske på avansen", sa Lars.

"Du lär dig, pojkvasker!"

En stund senare var det deras tur att styra till kajen. Lars fick papperet och skickades in efter ankaren med brännvin och konjak. De var verkligen tunga men han lyckades lyfta ner dem på flaket. Per Johan pekade och Lars tog den hopvikta presenningen under kuskbocken och täckte lasten.

En bit utanför stan fick han order att stanna. Per Johan drev in en kran i en av tunnorna och lade tillbaka täckelset igen.

Nu var allt klart för affärer på vägen. Han sålde fem liter till fullt pris åt männen på mjölkpallen, skickade Lars att betala ölen i Freluga och fick dessutom sälja en liter till handelsmannen.

”Nu tar vi en annan väg hem. Vi måste akta oss för Alfta”, sa han sedan. ”Jag vill inte att Gawell eller Norén ska hindra oss att få hem lasten.”

Lars nickade tyst. Han visste vilka de två männen var – länsman Albert Gawell och fjärdingsman Olof Norén hade varit på besök i Mossbo. De sa att det var en förrättning och beslagtog flera liter sprit.

”Jag kör gamla skogsvägen”, sa Lars.

Kapitel 2

Albert Gawell reste sig vid bordsänden och höjde sitt glas. Han gav sin gravida hustru Sofia ett uppmuntrande ögonkast. Snart skulle han bli trebarnsfar – ett till efter Uno Albert och Lilly Fredrika. Det hade de bestämt. Därefter vände han sig mot de två gästerna, fjärdingsman Olof Norén och kronolänsman Carl Sundberg från Ovanåker, som också nappat till sig glasen inför skålen.

”Nu har det gått fem år sedan jag blev länsman här i Alfta. Eftersom vi haft ett gott samarbete tycker jag att det är lämpligt att fira detta.” De drack, Sofia också. Sedan ursäktade hon sig och lämnade rummet. Gawell följde henne med blicken tills hon stängt dörren bakom sig. Då ställde han ner sitt glas på bordet. Det fanns lite bottenskylla svagdricka kvar. ”Om herrarna tycker som jag så går vi in i salongen och dricker kaffe ... och konjak för den som så önskar.”

Sundberg reste sig utan att ta ögonen från Albert Gawell. Kollegan var nykterist, men han var sannerligen ingen fanatiker.

De hade ätit gott – först en kycklingbuljong och omelett med gåslever och tryffel, därefter fiskfärs och kveneller av gädda och efter detta kalvsauté med glaserad rödlök och champinjoner innan efterrätten, en sufflé med iskalla jordgubbar mättade med apelsinsaft – så Carl Sundberg var sannerligen inte hungrig längre.

Till detta hade de, alla utom Gawell själv som höll sig till svagdricka, inmundigat både vitt och rött vin och en söt likör till desserten.

Salongen var ljus trots de mörka möblerna och den framträdande bokhyllan. Norén satte sig i en av de tunga skinnfåtöljerna men Sundberg dröjde sig kvar vid böckerna. Där fanns rätt mycket juridisk litteratur men också religiösa tänkeböcker, böcker om medicin och alldeles världsliga romaner.

Det var förklarligt. Gawell var född i Rogsta utanför Hudiksvall, där fadern varit kyrkoherde, och han hade från början tänkt bli apotekare. Det visade sig att han inte trivdes så bra med det och när han fick en möjlighet övergick han till landsstaten, först i Östersund och sedan i Bollnäs. För fem år sedan, år 1886, blev han utsedd till länsman i Alfta. Då hans företrädare Lindström avlidit hade tjänsten blivit ledig och kommunalstämman begärde enhälligt att få honom som länsman.

”Sätt dig, Carl.”

Kronolänsmannen vände sig från bokhyllan. Genom de två stora fönstren, där gardinerna var frändragna, skymtade han lite av kyrkan, träden på kyrkogården och taket till Alfta Vårdshus. Olof Norén hade tackat ja till en cigarr och var intensivt upptagen med att snoppa den. Kanske berodde detta pillande på att han ville dölja den sorg han bar inom sig. Hans unga hustru Maria Albertina hade nyligen dött. De hade bara hunnit vara gifta i två månader. Nu hade han ett smalt, knappt synligt sorgband på den mörka kavajärmen.

Dörren öppnades och en piga med svart klänning och kritvitt förkläde kom in med en bricka. När hon dukat upp koppar och fat, sockerskål och gräddsnipa på det runda hamrade bordet vid lädersoffan och de tre fåtöljerna i samma material gjorde Gawell en avvärjande åtbörd.

”Tack, Augusta. Vi kan servera oss själva.”

Flickan ställde ner den varma porslinkannen på bordet och skyndade ut lika tyst som hon kommit. Carl satte sig